

ZESZYT NR 9 (2015)

ekonomia

międzynarodowa

Ekonomia Międzynarodowa
Nr 9 (2015)

Wydawca: Uniwersytet Łódzki
(Publisher: University of Lodz)

www.ekonomia-m.pl

ISSN: 2082-4440 – wydanie papierowe (paper edition)

ISSN: 2300-6005 – wydanie elektroniczne (electronic edition)

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją referencyjną
(Electronic edition is the reference version of the journal)

Gospodarki Danii, Finlandii i Szwecji a globalny kryzys finansowy

Leszek Leśniewski*

Wstęp

Globalny kryzys finansowy² doprowadził do zakłóceń stabilności makroekonomicznej na świecie, podważając tym samym pozytywne efekty globalizacji (Allen i in. 2009, Blanchard 2009, Stiglitz 2009, Taylor 2010). W 2007 r. kryzys, który wystąpił na globalnym rynku finansowym, zaczął niekorzystnie wpływać na światową gospodarkę. Początkowo spowolnienie gospodarcze odnotowano w Stanach Zjednoczonych. Silny wpływ gospodarki amerykańskiej na gospodarkę światową zaczął istotnie oddziaływać na inne rejony świata, w tym również na kraje Unii Europejskiej. W pierwszej fazie kryzys spowodował negatywne skutki w sektorze finansowym, lecz wraz z nasilaniem przeniósł się na sektor realny. Przyczynił się do znacznego osłabienia tempa wzrostu gospodarczego w skali całego świata (EC 2009, Shachmurove 2011, Claessens i in. 2013).

O wyborze podmiotu badawczego (Danii, Finlandii i Szwecji) oraz zakresu czasowego (2007–2012) zdecydował szereg czynników opisywanych głównie w literaturze nordyckiej:

1. Dania, Finlandia i Szwecja są członkami Unii Europejskiej, lecz przyjęły odmienne rozwiązania, jeśli chodzi o politykę gospodarczą (Jonung i in. 2008);
2. w latach 80. i 90. XX w. kraje te zdobyły doświadczenie podczas kryzysów bankowych i walutowych, lecz inaczej zareagowały na współczesny kryzys globalny (Honkapohja 2009);
3. kraje te charakteryzują się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dobrobytem gospodarczym (Gylfason i in. 2010);

* Leszek Leśniewski – magister, Wydział Gospodarki Międzynarodowej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.

¹ Na potrzeby niniejszej pracy globalny kryzys finansowy zdefiniowano jako kryzys zapoczątkowany w 2007 r. W pracy określenie to jest stosowane zamiennie z: kryzys globalny, kryzys finansowy (Blanchard 2009, Stiglitz 2009, Claessens i in. 2013).

4. kraje te są zaliczane do grupy gospodarek innowacyjnych i zajmują wysokie miejsca w międzynarodowych rankingach konkurencyjności (IMD 2009–2012; WEF 2008–2012).

Przedmiotem pracy jest funkcjonowanie gospodarek Danii, Finlandii i Szwecji w obliczu globalnego kryzysu finansowego w latach 2007–2012.

Główny cel artykułu to ocenie zróżnicowanej reakcji gospodarek wybranych krajów nordyckich³ na kryzys globalny. Badanie przeprowadzono na tle krajów Unii Europejskiej. W artykule przedstawiono wybrane wyniki z przeprowadzonego badania ze względu na przyjęcie odmiennych rozwiązań w zakresie integracji walutowej i monetarnej kryzysu z lat 80. i 90. XX w., nordycki model kapitalizmu oraz międzynarodową przewagę konkurencyjną w Danii, Finlandii i Szwecji. Metodami badawczymi, które posłużyły realizacji tak sformułowanego założenia, są analiza literatury przedmiotu oraz analiza porównawcza.

W części pierwszej artykułu scharakteryzowano gospodarki Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012. Część drugą poświęcono implikacjom globalnego kryzysu finansowego w odniesieniu do rozwoju gospodarczego krajów nordyckich. W części trzeciej zaprezentowano ocenę konkurencyjności tych krajów w latach 2007–2012.

Charakterystyka gospodarek Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012

We współczesnej literaturze dominują prace koncentrujące się na globalnym charakterze obecnego kryzysu zapoczątkowanego w Stanach Zjednoczonych w 2007 r. Ponadto problematyka wpływu kryzysu na kraje nordyckie jest przedmiotem nielicznych analiz, prezentowanych głównie w nordyckiej literaturze (Jackson 2008, Jonung i in. 2008, Gylfason i in. 2010, Ketels 2012).

Skutki współczesnego kryzysu w Europie Północnej nie były takie same, jak w pozostałych częściach Unii Europejskiej. Region ten jest zróżnicowany pod względem wielkości gospodarek, stopnia powiązań z Unią Europejską, wyboru reżimów kursowych oraz sytuacji finansów publicznych. Jednocześnie pod wieloma względami można uznać, że jest to region dość homogenicznych gospodarek narodowych (Jonung 2009, Honkapohja 2009).

Obecna sytuacja gospodarcza w Danii, Finlandii i Szwecji w dużej mierze wynika z długotrwałych powiązań gospodarczych, społecznych, kulturowych i historycznych pomiędzy tymi krajami (Gylfason i in. 2010). W latach 80. i 90. XX w. w wymienionych krajach wystąpiły kryzysy bankowe i walutowe. Kryzysy te były przede wszystkim zjawiskiem lokalnym lub dokładniej – regionalnym,

² W zgodzie z literaturą przedmiotu oraz dla uproszczenia w pracy przyjęto definiowanie krajów nordyckich jako wybranych krajów Europy Północnej należących do Unii Europejskiej – Dania, Finlandia i Szwecja.

nordyckim. Kryzysy nordyckie⁴ są uznawane za pierwsze kryzysy systemowe, które dotknęły krajów wysoko rozwiniętych od czasu Wielkiego Kryzysu lat 30. ubiegłego wieku. Dania, Finlandia i Szwecja po zakończeniu kryzysów nordyckich wyciągnęły wnioski z własnych doświadczeń. Znaczne koszty fiskalne i gospodarcze poniesione podczas kryzysów nordyckich przyczyniły się do zmian w kwestii stabilności finansowej oraz w realizacji polityki gospodarczej (Jonung 2009, Honkapohja 2009). W wyniku wspomnianych doświadczeń kraje nordyckie zreformowały systemy instytucjonalne odpowiedzialne za politykę stabilizacji i zwiększyły niezależność banków centralnych (Jackson 2008, Jonung 2009).

Przystąpienie Danii (1973 r.), Finlandii (1995 r.) i Szwecji (1995 r.) do Unii Europejskiej było efektem długiego okresu integracji i współpracy w Europie⁵. Jednocześnie kraje te, przyjmując odmienne rozwiązania, jeśli chodzi o realizację polityki gospodarczej, różnie podeszły do integracji pieniężnej i walutowej. Finlandia od 1999 r. należy do Unii Gospodarczej i Walutowej (UGiW), Dania odrzuciła członkostwo w UGiW, przyjmując klauzulę *opt-out*, a Szwecja została objęta derogacją. Dodatkowo w omawianych krajach stosowane są odmienne reżimy kursowe. W Finlandii prawnym środkiem płatniczym jest euro, w Szwecji obowiązuje płynny kurs walutowy, a w Danii korona duńska jest częścią systemu ERMII (Edwards 2001, Matera 2001, Froese 2007).

W Danii, Finlandii i Szwecji funkcjonuje model państwa opiekuńczego, tzw. model nordycki⁶, który charakteryzuje się prowadzeniem egalitarnej polityki społecznej w warunkach konkurencyjnej gospodarki rynkowej (Gylfason i in. 2010). Indeks *Giniego* w tych krajach, według danych Central Intelligence Agency, wyniósł dla Szwecji 23,0% (2005 r.), dla Danii 24,8% (2011 r.), a dla Finlandii 26,8% (2008 r.); potwierdza to, że kraje nordyckie znajdują się w czołówce najbardziej prospołecznych gospodarek na świecie.

Konsekwencją hojnego systemu pomocy społecznej w modelu nordyckim są wysokie podatki. W państwach tych, mimo wysokich obciążeń podatkowych, łączne wpływy z podatków w latach 2004–2011, według danych OECD, stanowiły 40–45% PKB, w porównaniu z UE28 – 38–41% PKB. Dynamicznie rozwija się sektor prywatny nastawiony głównie na nowe technologie. W omawianych krajach wydatki krajowe brutto na badania i rozwój, według danych Eurostat w latach 2007–2012, stanowiły ponad 58–70% całości GERD (*Gross Domestic Expenditure on R&D*), w porównaniu z UE28 – 53–54% całości GERD. Wbrew twierdzeniu, że wysokie obciążenia podatkowe wpływają negatywnie na rozwój

³ W niniejszej pracy kryzysy nordyckie zdefiniowano jako kryzysy, które wystąpiły w Danii, Finlandii i Szwecji na przełomie lat 80. i 90. XX w. (Jonung 2009, Honkapohja 2009).

⁴ Dania i Szwecja należały do grupy krajów założycielskich Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) funkcjonującego od 1960 r., a Finlandia przystąpiła do EFTA w 1986 r. Z czasem kraje te wybrały członkostwo w EWG. Dodatkowo formalna współpraca państw nordyckich w obecnym kształcie została zapoczątkowana w 1952 r. po utworzeniu Rady Nordyckiej. Szwecja i Dania należały do grupy krajów założycielskich, Finlandia przystąpiła do Rady Nordyckiej w 1955 r. (Derry 2000, Froese 2007).

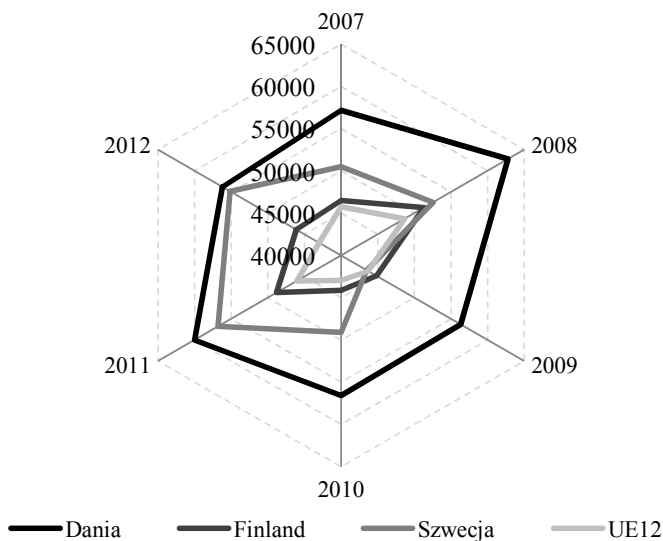
⁵ Szerzej na temat zob. m.in. Rutkowski (2010).

gospodarczy, w regionie tym odnotowywane są godne uwagi projekty innowacyjne oraz przełomowe odkrycia technologiczne.

Dania, Finlandia i Szwecja są silnie nastawione na realizację zasady budowania gospodarki opartej na wiedzy (Ketels 2012). W 2010 r. według danych OECD odsetek osób w wieku 25–64 lata posiadających wykształcenie wyższe wynosił w Danii 33,3% ogółu ludności, w Finlandii 38,1% ogółu ludności, a w Szwecji 34,2% ogółu ludności. Wydatki publiczne ogółem na edukację, jako procent produktu krajowego brutto, według danych Eurostat, w Danii wzrosły z 7,81% do 8,8%, w Finlandii z 5,90% do 6,84%, a w Szwecji z 6,61% do 6,98% odpowiednio w 2007 r. i 2010 r. Systematyczny wzrost wydatków budżetowych na rozwój nauki i technologii pozwolił tym krajom budować efektywny oraz finansowany środkami prywatnymi i publicznymi system wspierania rozwoju nauki i technologii.

W krajach nordyckich wskaźniki makroekonomiczne utrzymują się na wysokim poziomie od wielu lat. Analizując dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego, można zaobserwować wysoki poziom PKB *per capita* (ceny bieżące w USD), niską inflację i stopę bezrobocia. Poziom PKB *per capita* w tych krajach jest jednym z najwyższych w Europie. Istotnie wpływa na to systematyczny rozwój gospodarek krajów nordyckich na tle krajów UE12⁷. Poziomy PKB *per capita* w Danii, Finlandii i Szwecji w okresie objętym analizą przekraczały średni poziom dla krajów UE12 (por. wykres 1).

Wykres 1. PKB *per capita* w Danii, Finlandii, Szwecji i UE12 w latach 2007–2012 (ceny bieżące w USD)

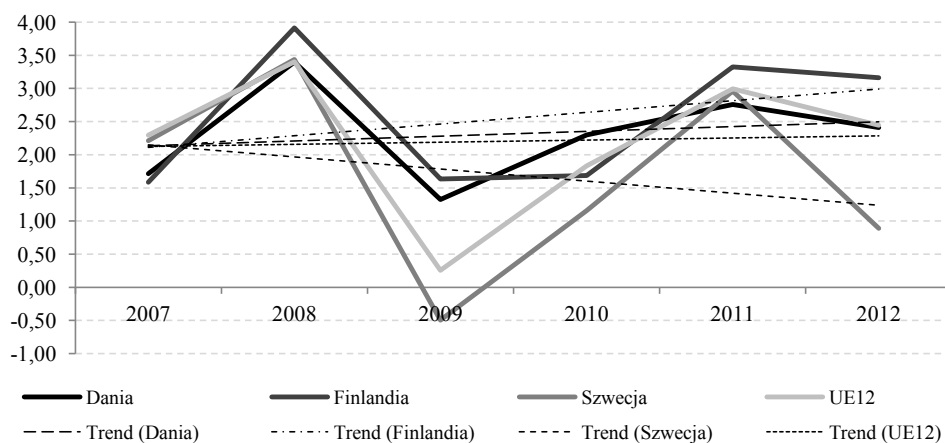

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej MFW.

⁶ Określenie UE12 rozumiane jest w niniejszej pracy jako grupa wybranych krajów Unii Europejskiej: Austria, Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Wielka Brytania oraz Włochy – dane uśrednione.

W krajach nordyckich w latach 2007–2012 zaobserwowano wyraźne zmiany poziomów inflacji mierzonej indeksem CPI (por. wykres 2). Wzrost inflacji, a następnie jej spadek na przełomie 2007 i 2008 r. – na rynku szwedzkim odnotowano zmianę z 3,44% do –0,49% – było cechą wspólną wszystkich krajów. W dużej mierze był to efekt reakcji na początek zmian na rynkach międzynarodowych oraz zmian na rynkach wewnętrznych tych krajów. W zakresie zmian cen na rynkach podstawową rolę odegrały przede wszystkim znaczące spadki cen surowców.

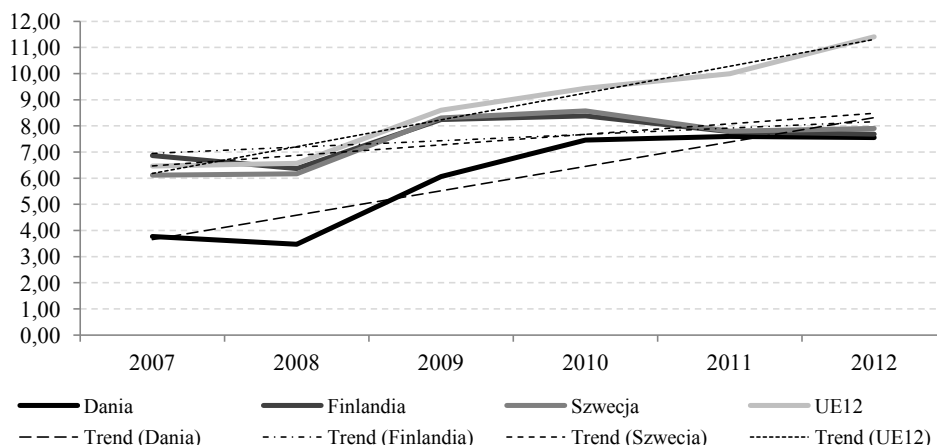
Wykres 2. Stopa inflacji (CPI) w Danii, Finlandii, Szwecji i UE12 w latach 2007–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej MFW.

W Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012 zaobserwowano również zmiany w dynamice bezrobocia (wykres 3). W 2008 r. widoczne były pierwsze skutki kryzysu na rynku pracy. Poziom bezrobocia zaczął rosnąć we wszystkich krajach nordyckich. Spośród trzech analizowanych krajów to na rynku duńskim odnotowano najwyższy wzrost stopy bezrobocia – z 3,48% w 2008 r. do 7,6% w 2011 r. Sytuacja na rynku pracy w Danii, Finlandii i Szwecji zaczęła stabilizować się po 2011 r., na co wpłynęła duża rola państwa jako jednego z podstawowych pracodawców w tych krajach. W przeciwieństwie do krajów nordyckich w UE12 szacunki pokazują dalszy wzrost bezrobocia. Zmiany poziomu bezrobocia w Danii, Finlandii i Szwecji nie wpłynęły negatywnie na średni poziom wynagrodzeń brutto w usługach i przemyśle oraz poziom zatrudniania osób w wieku 25–64 lat.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w Danii, Finlandii, Szwecji i UE12 w latach 2007–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej MFW.

Kraje nordyckie w latach 2007–2012 charakteryzowały się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Wysoka średnia długości życia, niski poziom analfabetyzmu, wysoki poziom edukacji, standardów życia, a także PKB *per capita* w tych państwach potwierdzają, że kraje te należą do grupy krajów bardzo wysoko rozwiniętych. Znajduje to odzwierciedlenie w raportach *United Nations Development Programme*. Od lat kraje nordyckie znajdują się w pierwszej trzydziestce krajów o najwyższym poziomie indeksu HDI. *Human Development Index* w 2012 r., według danych, w Szwecji wyniósł 0,916 (7. miejsce), w Danii 0,901 (15. miejsce), a w Finlandii 0,892 (21. miejsce).

Wpływ globalnego kryzysu finansowego na rozwój gospodarczy badanych krajów

Teoretyczne koncepcje wyjaśniające mechanizmy kryzysu są przedmiotem licznych badań naukowych. Obszerna literatura przedmiotu – międzynarodowa i polska – odzwierciedla ewolucję poglądów na temat koncepcji kryzysów finansowych⁸.

Wzrost globalnej współzależności rynków finansowych oraz kryzys zapoczątkowany w 2007 r. bardzo szybko przyczyniły się do spowolnienia gospodarczego w Danii, Finlandii i Szwecji (Blanchard 2009, Stiglitz 2009, Obstfeld 2012). Te nordyckie kraje w latach 2007–2012 odczuły skutki globalnych wahań koniunktury. W praktyce jednak dowiodły, że były lepiej przygotowane do neutralizowania ich

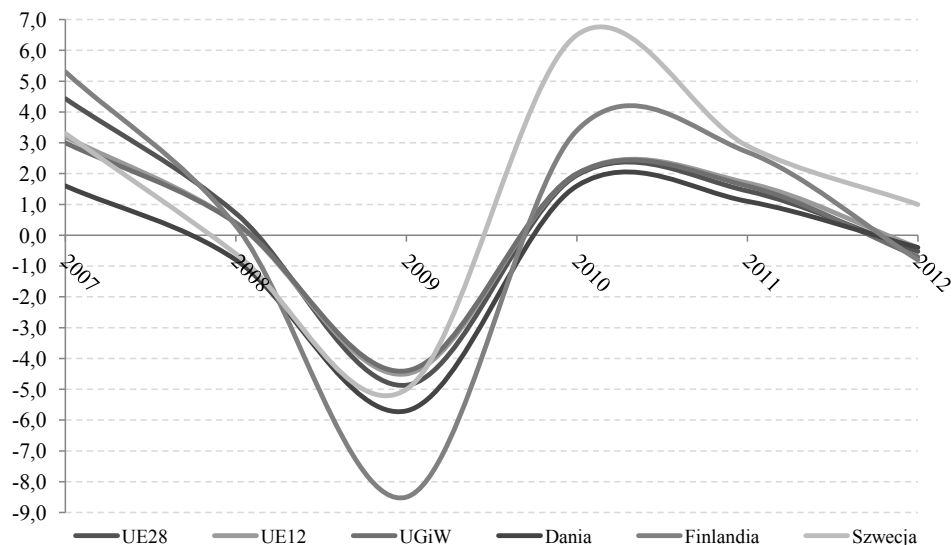
⁷ Por. m.in. Fisher 1932; Minsky 1991; Mishkin 1991; Kindleberger i in. 2005; Jonung 2009; Dach 2011; Matysek-Jędrych 2011, Obstfeld 2012; Zielińska-Głębocka 2012; Claessens i in. 2013; Wojtyna 2013.

wpływu na gospodarkę realną niż wiele krajów podobnych pod względem rozwoju gospodarczego (Jonung 2009, Kowalski 2011, Shachmurove 2011).

W Danii, Finlandii i Szwecji wstrząsy finansowe i gospodarcze spowodowane przez kryzys były mniej odczuwalne niż w innych krajach. Głównie z powodu zdobytego doświadczenia podczas kryzysów nordyckich reakcje Danii, Finlandii i Szwecji były odmienne niż krajów UE12. Kraje nordyckie poważnie zaczęły traktować pierwsze oznaki niestabilności finansowej oraz zasadę równowagi w finansach publicznych. Wnioski wyciągnięte z kryzysów nordyckich dowiodły, że kraje te stosunkowo dobrze przygotowały się do globalnego kryzysu finansowego (Jonung i in. 2008).

Sytuacja na rynku globalnym związana z wystąpieniem współczesnego kryzysu spowodowała, że gospodarki nordyckie uległy gwałtownemu załamaniu, podobnie gospodarki pozostałych państw UE28 i UGiW (por. wykres 4). Pierwsza połowa 2007 r. upłynęła w Danii i Szwecji pod znakiem ożywienia gospodarczego. Jednak w drugiej połowie roku wzrost realnego tempa PKB dla całego 2007 r. wyniósł 1,6% (Dania) i 3,3% (Szwecja). Spadek PKB w tych krajach w 2009 r. – według szacunków – wyniósł 0,6% (Szwecja) i 0,8% (Dania) w stosunku do roku poprzedniego.

Wykres 4. Realne tempo wzrostu PKB w UE28, UE12, UGiW, Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej Eurostat.

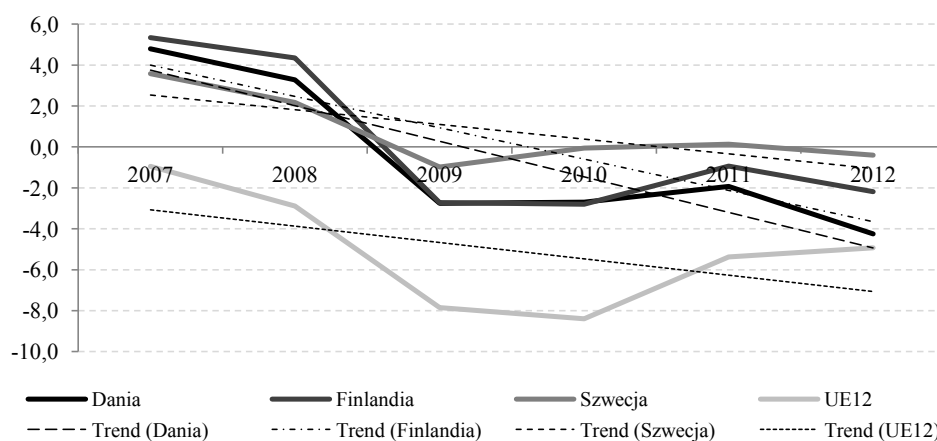
W Finlandii sytuacja wyglądała odmiennie niż w Danii i Szwecji. W 2007 r. według danych Eurostat realne tempo wzrostu PKB wyniosło 5,3% i było wyższe

od średniej państw UE28 i UGiW. Tak wysoki wskaźnik nie zapowiadał załamania, do którego doszło w 2009 r. Spadek PKB zanotowany w 2009 r. w stosunku do roku poprzedniego wyniósł 8,5% i był najgorszym wynikiem w analizowanych trzech krajach nordyckich. Przyczyn takiego przebiegu wydarzeń można upatrywać w sposobie pobudzania dynamiki PKB, który był zróżnicowany we wszystkich państwach nordyckich. Silne zmiany realnego tempa wzrostu PKB były wywołane przede wszystkim spadkiem popytu krajowego i popytu zewnętrznego.

Pod koniec 2009 r. zaobserwowano ożywienie w gospodarkach krajów nordyckich, UE28 i UGiW. Według szacunków Eurostat w Szwecji w 2010 r. realne tempo wzrostu PKB wyniosło 6,6% i było wyższe od średniej państw UE28 i UGiW. Pomimo odnotowanego wzrostu po 2011 r. w Danii, Finlandii i Szwecji zmiany realnego tempa wzrostu PKB ponownie wyniosły poniżej 3%.

W latach 2007–2012 sytuacja w finansach publicznych Danii, Finlandii i Szwecji w porównaniu z sytuacją w krajach UE12⁹ była dobra (por. wykres 5). Reformy finansów publicznych koncentrowały się na ograniczeniu deficytu budżetowego poprzez wprowadzenie ograniczeń wzrostu wydatków publicznych (Jordan 2012, Ketels 2012). Doprowadziły one do zmiany struktury wydatków i dochodów publicznych. Zmniejszono wydatki na administrację, jednocześnie rozszerzono bazę podatkową oraz przeniesiono obciążenia podatkowe w stronę podatków pośrednich.

Wykres 5. Saldo budżetowe (% PKB) w Danii, Finlandii, Szwecji i UE12 w latach 2007–2012

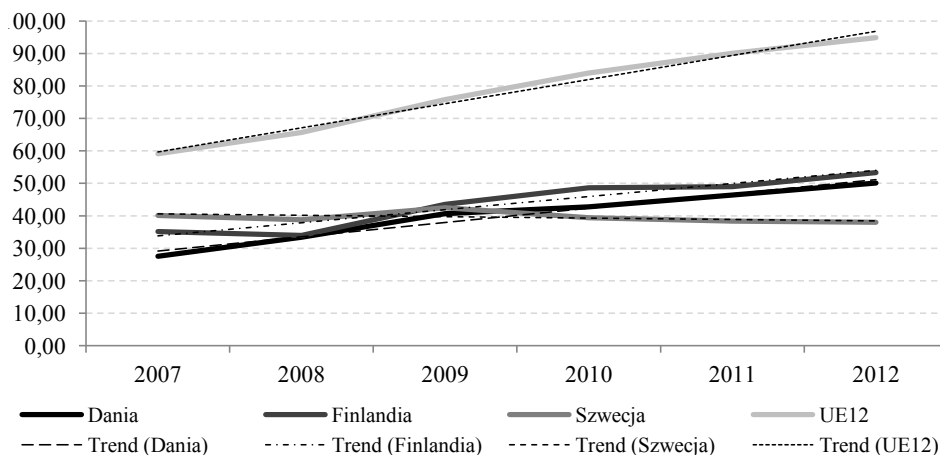
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej OECD.

Z powodu współczesnego kryzysu i konieczności przeciwdziałania jego skutkom państwa nordyckie nie musiały znacząco zwiększać poziomu zadłużenia. Uporządkowane w przeszłości finanse publiczne Danii, Finlandii i Szwecji połą-

⁹ Szerzej na ten temat w: Leśniewski 2014.

czone z niewysokim poziomem długu publicznego pozwoliły na podjęcie działań stabilizacyjnych w odpowiedzi na współczesny kryzys globalny. W krajach nordyckich w okresie objętym analizą dług publiczny nie przekroczył 60% PKB (wykres 6).

Wykres 6. Dług publiczny (% PKB) w Danii, Finlandii, Szwecji i UE12 w latach 2007–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej MFW.

Według danych MFW zaobserwowano zmiany w długu publicznym na przełomie 2008 i 2009 r. Jego wzrost stanowił dla krajów nordyckich wyzwanie. Jednak w porównaniu z zadłużeniem innych państw UE12 był on na niższym poziomie.

Globalny charakter współczesnego kryzysu doprowadził do zmian w obrotach handlu międzynarodowego w krajach wysoko rozwiniętych. Dania, Finlandia i Szwecja w latach 2007–2012 zostały dotknięte współczesnym kryzysem, głównie ze względu na wysoki stopień otwartości gospodarek. Świadczą o tym zmieniające się uwarunkowania handlu światowego w XXI w., m.in. integracja gospodarki światowej, procesy globalizacji oraz postęp technologiczny (Obstfeld 2012, Kowalski 2013). W okresie przed kryzysem nie odnotowano tak dużych spadków i wzrostów wymiany handlowej w dwóch następujących po sobie latach. Z danych OECD wynika, że w 2009 r. nastąpił spadek procentowego udziału importu i eksportu w PKB w stosunku do 2008 r. (w Danii import 7,7% i eksport 7,1%, w Finlandii import 7,4% i eksport 9,5%, w Szwecji import 5,3% i eksport 5,6%).

Kryzys globalny wywarł również wpływ na bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ). Zaobserwowane zmiany w krajach nordyckich dotyczyły zarówno wymiaru wartościowego BIZ, jak i jakościowego. Po 2007 r. zaobserwowano spadek wszystkich rodzajów BIZ, w tym głównie w obszarach charakterystycznych dla krajów nordyckich. Spadło zainteresowanie inwestycjami poszukującymi nowych rynków, zwłaszcza tymi kierowanymi do krajów wysoko rozwiniętych, oraz inwestycjami poszukującymi zasobów i wzrostu efektywności.

W 2009 r., według danych OECD, w krajach nordyckich nastąpił spadek napływających i odpływających bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W przypadku Danii wyniósł on 6320 mln USD (napływ BIZ) i 3942 mln USD (odpływ BIZ), Finlandii – 4917 mln USD (napływ BIZ) i 398 mln USD (odpływ BIZ), a Szwecji – 25 910 mln USD (napływ BIZ) i 10 024 mln USD (odpływ BIZ).

W latach 2007–2012 kraje nordyckie, jak wiele wysoko rozwiniętych krajów, znalazły się w trudnej sytuacji gospodarczej. Obserwowane na świecie zmiany w okresie globalnego kryzysu istotnie wpłynęły na wzrost gospodarczy, finanse publiczne czy też obroty handlu zagranicznego. Jednak sytuacja w Danii, Finlandii i Szwecji w porównaniu z sytuacją w krajach UE12 wyglądała znacznie lepiej z powodu doświadczenia zdobytego przez te trzy kraje podczas kryzysów nordyckich, uporządkowanych finansów publicznych, a także wysokiego poziomu konkurencyjności międzynarodowej.

Konkurencyjność Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012

Dane makroekonomiczne Danii, Finlandii i Szwecji, a także reakcja na globalny kryzys finansowy potwierdzają wysoką konkurencyjność tych krajów na tle krajów wysoko rozwiniętych. W licznych rankingach konkurencyjności międzynarodowej gospodarek poszukuje się kluczowych czynników sukcesu krajów nordyckich oraz rozwiązań dla innych państw (Kowalski 2012, Molle 2012).

Ranking konkurencyjności sporządzany przez *World Economic Forum* i publikowany w *The Global Competitiveness Report* określa zdolności poszczególnych państw do zapewnienia długookresowego wzrostu gospodarczego. W ocenie przedstawicieli WEF konkurencyjność gospodarki odnosi się do zdolności danego kraju do osiągnięcia wysokiego i stałego wzrostu PKB *per capita*. *Global Competitiveness Index* (GCI) ocenia – na podstawie potencjału technologicznego, jakości instytucji i prowadzonej polityki gospodarczej – zdolność konkurencyjną poszczególnych krajów. Indeks GCI konstruowany na podstawie badań ankietowych kadry zarządzającej przyjmuje wartości od 1 do 7 (WEF 2008–2012).

Dania, Finlandia i Szwecja są w tym rankingu zaliczane do krajów, które opierają swoje gospodarki na innowacjach¹⁰. Zgodnie z raportami WEF kraje nordyckie znajdują się od wielu lat w grupie państw dysponujących silnie konkurencyjną gospodarką (por. tabela 1). W analizowanym okresie Dania, Finlandia i Szwecja znalazły się w pierwszej dziesiątce rankingu.

⁹ Gospodarki innowacyjne cechują się wysoką zdolnością i skłonnością do wytwarzania nowych i doskonalenia istniejących produktów oraz usług przy użyciu najbardziej zaawansowanych metod i technologii (WEF 2008–2012).

Tabela 1. Dania, Finlandia i Szwecja w rankingu The Global Competitiveness Report w latach 2007–2012

	2007–2008		2008–2009		2009–2010	
	pozycja w rankingu	GCI	pozycja w rankingu	GCI	pozycja w rankingu	GCI
Dania	3	5,55	3	5,58	5	5,46
Finlandia	6	5,49	6	5,50	6	5,43
Szwecja	4	5,54	4	5,53	4	5,51

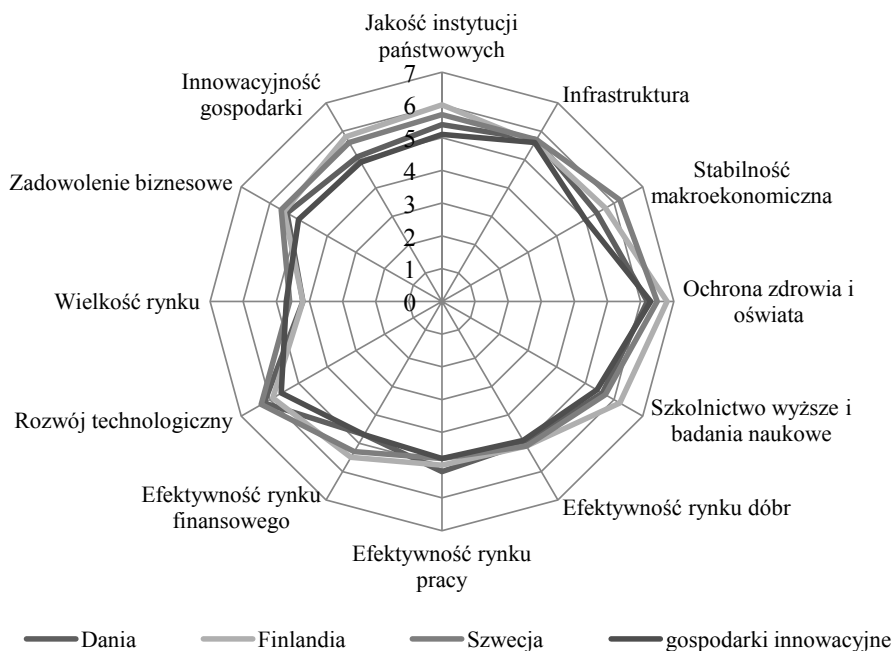
	2010–2011		2011–2012		2012–2013	
	pozycja w rankingu	GCI	pozycja w rankingu	GCI	pozycja w rankingu	GCI
Dania	9	5,32	8	5,40	12	5,29
Finlandia	7	5,37	4	5,47	3	5,55
Szwecja	2	5,56	3	5,61	4	5,53

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej WEF.

Gospodarka krajów nordyckich należy do najbardziej konkurencyjnych na świecie. Konkurencyjność ta, będąca pochodną wielu czynników, oceniana jest na podstawie kilku filarów. Najważniejszym jest stabilizacja makroekonomiczna kraju, kształtowana przez finanse publiczne, inflację oraz stan systemu prawnego. W analizowanym okresie subindeksy GCI w Danii, Finlandii i Szwecji nie odbiegały od średniej krajów innowacyjnych.

Ranking konkurencyjności gospodarek za okres 2012–2013 wyraźnie wskazuje, że jednym z filarów sukcesu państw nordyckich jest jakość krajowej edukacji. Wszystkie kraje odznaczają się wysokim poziomem rozwoju technologicznego, dobrą jakością instytucji państwowych oraz stabilnością makroekonomiczną (por. wykres 7).

Wykres 7. Subindeksy GCI 2012–2013, Dania, Finlandia, Szwecja i gospodarki innowacyjne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej WEF.

Kolejny ranking konkurencyjności międzynarodowej gospodarek, sporządzany przez *IMD World Competitiveness Center*, w mniejszym stopniu uwzględnia aspekty teoretyczne i metodologiczne niż wcześniej omówiony ranking. Wskaźnik konkurencyjności publikowany przez IMD może przyjmować wartości od 0 do 100. Podstawowymi źródłami informacji o analizowanych krajach, wykorzystywanymi w badaniach, są oficjalne informacje państwowe, raporty korespondentów IMD oraz wiadomości ze środków masowego przekazu (IMD 2009–2012).

W okresie 2007–2012 kraje nordyckie znalazły się w pierwszej dwudziestce rankingu IMD (por. tabela 2). Na pozycję Danii, Finlandii i Szwecji mają wpływ wysoko ocenione szczegółowe składowe cztery grupy czynników. Na ocenę sytuacji gospodarczej w tych krajach wpłynęły m.in. wysoki poziom PKB *per capita*, relatywnie niski poziom bezrobocia oraz wysoki poziom wynagrodzeń. W zakresie czynników związanych ze skutecznością rządu bardzo dobrze wypada kwestia łatwości prowadzenia biznesu, spójności polityki rządowej oraz polityki społecznej. Na wysoką ocenę efektywności przedsiębiorstw wpływają głównie wysoka produktywność i wydajność oraz dobra praktyka menedżerska. W grupie czynników dotyczących infrastruktury na ocenę korzystnie wpływa bardzo dobry stan systemu edukacji, infrastruktury naukowej i technologicznej, a także ochrony zdrowia i środowiska.

Tabela 2. Dania, Finlandia i Szwecja w rankingu The World Competitiveness Yearbook latach 2007–2012

	2007		2008		2009	
	pozycja w rankingu	punkty	pozycja w rankingu	punkty	pozycja w rankingu	punkty
Dania	5	91,9	6	83,8	5	91,7
Finlandia	17	77,3	15	75	9	88,3
Szwecja	9	84,1	9	82,4	6	90,5

	2010		2011		2012	
	pozycja w rankingu	punkty	pozycja w rankingu	punkty	pozycja w rankingu	punkty
Dania	13	85,5	12	86,4	13	84,8
Finlandia	19	80	15	84,3	17	84,2
Szwecja	6	90,8	4	94	5	91,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych publikowanych na stronie internetowej IMD.

Kraje nordyckie w ostatnich kilku latach zajmują wysoką i względnie stałą pozycję w najbardziej znaczących rankingach, zarówno wg wskaźnika GCI, jak i IMD. Wyniki potwierdzają, że globalny kryzys finansowy w odmienny sposób wpłynął na pozycję tych krajów w rankingach. Analizowane indeksy i rankingi konkurencyjności – w oparciu o zaawansowane technologie, innowacyjność, rozwój społeczny oraz wolność gospodarczą – potwierdzają, że determinanty nordyckiego modelu kapitalizmu wpływają korzystnie na wzrost konkurencyjności międzynarodowej gospodarek Danii, Finlandii i Szwecji.

Podsumowanie

Skala międzynarodowych powiązań gospodarczych wymagała nowego spojrzenia na reakcję Danii, Finlandii i Szwecji na kryzys finansowy zapoczątkowany w 2007 r. w Stanach Zjednoczonych. Światowa literatura skupiła się na globalnym charakterze oraz mechanizmach współczesnego kryzysu. Stąd w artykule przedstawiono wyniki badań w ujęciu regionalnym – nordyckim. Dostrzegając tę lukę, podjęto próbę potwierdzenia tezy, że zmiany gospodarcze, które wystąpiły w Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012, były przejściowe i miały podłoże kryzysowe.

Z przeprowadzonego badania, zgodnie z literaturą przedmiotu, wynika, że w modelu nordyckim dobra redystrybucja środków publicznych, inwestowanie w B+R, innowacyjność oraz stabilność makroekonomiczna istotnie wpływają na konkurencyjność i rozwój społeczno-gospodarczy krajów nordyckich. Przeprowadzona analiza porównawcza sytuacji gospodarczej Danii, Finlandii i Szwecji w latach 2007–2012 pozwoliła na uzupełnienie badań naukowych nad weryfikacją zróżnicowanej reakcji tych krajów na współczesny kryzys na tle krajów Unii Europejskiej.

Z oceny wynika, że zmiany na globalnym rynku, jakie zaszły w analizowanym okresie, doprowadziły do zakłóceń makroekonomicznych w krajach nordyckich. Globalny charakter współczesnego kryzysu, sprawił, że w krajach tych początki spowolnienia odnotowano na przełomie lat 2008 i 2009. Siła kryzysu w państwach nordyckich w porównaniu z krajami UE12, UE28 i UGiW była znacznie mniejsza. Uzyskane rezultaty potwierdzają, że kryzys finansowy miał wpływ na zmiany w gospodarce realnej, w tym na realne tempo wzrostu PKB *per capita*, deficyt budżetowy, poziom bezrobocia, inflację i handel zagraniczny.

Szczególnie ciekawe, jeśli chodzi o ocenę reakcji Danii, Finlandii i Szwecji na globalny kryzys finansowy, okazało się to, że w tych państwach występuje wiele różnic, które powodują pewnego rodzaju dwukierunkowość skutków kryzysu. Z jednej strony kraje te należą do krajów najbardziej zaawansowanych technologicznie, odznaczają się niskim bezrobociem oraz znaczną dynamiką wzrostu PKB. Z drugiej strony poszczególne kraje nordyckie odczuły skutki kryzysu w różnym stopniu. Dodatkowo różnice te są związane z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego Danii, Finlandii i Szwecji, realizacją polityki gospodarczej, doświadczeniami z lat 80. i 90 XX w. oraz poziomem konkurencyjności gospodarek.

Dalsza analiza i ocena reakcji gospodarek wybranych krajów nordyckich na kryzys jest konieczna, zwłaszcza w kontekście zmian na rynkach globalnych. Szczególnie interesująca jest identyfikacja czynników, które wpłynęły na zróżnicowaną reakcję Danii, Szwecji i Finlandii na globalny kryzys finansowy w okresie 2007–2012, ocena funkcjonowania rynków finansowych w krajach nordyckich w czasie kryzysu globalnego zapoczątkowanego w 2007 r. na tle kryzysów z lat 80. i 90. XX w., a także analiza podjętych działań wspierających i przywracających stabilność finansową w krajach nordyckich.

Bibliografia

- Allen F., Babus A., Carletti E. (2009), *Financial crises: theory and evidence*, „Annual Review of Financial Economics”, Vol. 1.
- Blanchard O. (2009), *The crisis: basic mechanisms, and appropriate policies*, IMF Working Paper WP/09/80, International Monetary Fund, Waszyngton.

- Claessens S., Kose M. A. (2013), *Financial crises: explanations, types, and implications*, IMF Working Paper WP/13/28, International Monetary Fund, Waszyngton.
- Dach Z. (red.) (2011), *Polityka makroekonomiczna w warunkach kryzysu i jej wpływ na gospodarkę*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Derry T. K. (2000), *History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland, and Iceland*, University Of Minnesota Press, Minneapolis.
- Edwards S. (2001), *Exchange rate regimes, capital flows and crisis prevention*, „The National Bureau of Economic Research Working Paper”, No. 8529, Cambridge.
- European Commission (2009), *Economic crisis in Europe: causes, consequences and responses*, „European Economy” 7/2009, Bruksela.
- Fisher I. (1932), *Booms and depressions: some first principles*, Adelphi, Nowy Jork.
- Froese W. (2007), *Historia państw i narodów Morza Bałtyckiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gylfason T., Holmstrom B., Korkman S., Soderstrom H. T., Vihriala V. (2010), *Nordics in global crisis, vulnerability and resilience*, The Research Institute of the Finnish Economy, Helsinki.
- Honkapohja S. (2009), *The 1990's financial crises in Nordic countries*, „Bank of Finland Research Discussion Papers” 5/2009, Bank of Finland, Helsinki.
- IMD World Competitiveness Center (2009), *The World Competitiveness Yearbook 2009*, Lozanna.
- IMD World Competitiveness Center (2010), *The World Competitiveness Yearbook 2010*, Lozanna.
- IMD World Competitiveness Center (2011), *The World Competitiveness Yearbook 2011*, Lozanna.
- IMD World Competitiveness Center (2012), *The World Competitiveness Yearbook 2012*, Lozanna.
- Jackson J. K. (2008), *The U.S. financial crisis: lessons from Sweden*, U.S. Department of State, Waszyngton.
- Jonung L. (2009), *Financial crisis and crisis management in Sweden. Lessons for today*, „Asian Development Bank Institute Working Paper Series”, No. 165, Tokio.
- Jonung L., Kiander J., Vartia P. (2008), *The great financial crisis in Finland and Sweden, The dynamics of boom, bust and recovery, 1985–2000*, „Economic Papers” 350, European Commission, Bruksela.
- Jordan T. J. (2012), *Some lessons for monetary policy from the recent financial crisis*, „International Journal of Central Banking” S1 (8).
- Ketels C. (2012), *Sweden's position in the global economy*, Globaliserings Forum Rapport # 2, Sztokholm.
- Kindleberger C. P., Aliber R. Z. (2005), *Manias, panics, and crashes, a history of financial crises*, John Wiley & Sons Inc., Hoboken, New Jersey.
- Kowalski T. (2011), *Economic policy and the financial and economic crisis*, Working Papers WP/2011/01 Faculty of International Business and Economics, Poznan University of Economics, Poznań.

- Kowalski T. (2012), *The Economic and Monetary Union Countries vs. the Global Crisis*, „Poznań University of Economics Review”, 2 (12).
- Kowalski T. (2013), *Globalization and transformation in Central European countries: The case of Poland*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Krugman P., Bergsten F. C., Dornbusch R., Frenkel J. A., Kindleberger C. P. (1991), *International aspects of financial crises* [w:] M. Feldstein (red.) *The risk of economic crisis*, National Bureau of Economic Research.
- Leśniewski L. (2014), *Globalny kryzys finansowy a finanse publiczne w Danii, Finlandii i Szwecji*, Analizy Norden Centrum nr 2 (22)/2014, Norden Centrum, Warszawa.
- Matera R. (2001), *Integracja ekonomiczna krajów nordyckich*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Matysek-Jędrych A. (red.) (2011), *Instytucje i rynki wobec kryzysu finansowego – źródła i konsekwencje kryzysu*, CeDeWu.pl, Warszawa.
- Minsky H. P. (1991), *Financial crises systemic or idiosyncratic*, „Working Paper”, No. 51, The Jerome Levy Economics Institute, Nowy Jork.
- Mishkin F. S. (1991), *Anatomy of a financial crisis*, „The National Bureau of Economic Research Working Paper”, No. 3934, Cambridge.
- Molle W. (2012), *Competitiveness, EMU and cohesion; Main challenges for post crisis EU policy* [w:] E. Latoszek, I. Kotowska, A. Nowak, A. Stępiak (red.), *European Integration Process in the New Regional and Global Settings*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Obstfeld M. (2012), *Financial flows, financial crises and global imbalances*, „Journal of International Money and Finance”, 3 (31).
- Reinhart C. M., Rogoff K. S. (2011), *From financial crash to debt crisis*, „American Economic Review”, 101.
- Rutkowski W. (2010), *Współczesne państwo dobrobytu, ekspansja, kryzysy, spory*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Shachmurove Y. (2011), *A historical overview of financial crises in the United States*, „Poznań University of Economics Review”, 1 (11).
- Stiglitz J. E. (2009), *The global crisis, social protection and jobs*, „International Labour Review”, 1–2 (148).
- Taylor J. B. (2010), *Zrozumieć kryzys finansowy. Przyczyny, skutki, interpretacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Wojtyła A. (red.) (2013), *Zmiany instytucjonalne w reakcji na obecny kryzys*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- World Economic Forum (2008), *The Global Competitiveness Report 2008–2009*, Genewa.
- World Economic Forum (2009), *The Global Competitiveness Report 2009–2010*, Genewa.

- World Economic Forum (2010), *The Global Competitiveness Report 2010–2011*, Genewa.
- World Economic Forum (2011), *The Global Competitiveness Report 2011–2012*, Genewa.
- World Economic Forum (2012), *The Global Competitiveness Report 2012–2013*, Genewa.
- Zielińska-Głębocka A. (2012), *Współczesna gospodarka światowa*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.

Wykorzystano dane statystyczne publikowane na stronach internetowych instytucji:

- Central Intelligence Agency, www.cia.gov/index.html.
- Eurostat, [http://epp.Eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database).
- IMD World Competitiveness Center, www.imd.org/wcc.
- Międzynarodowy Fundusz Walutowy, www.imf.org/external/country/index.htm.
- Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, www.oecd.org/statistics.
- United Nations Development Programme, www.undp.org/content/undp/en/home.html.
- Urząd Statystyczny Danii, www.dst.dk/en.aspx.
- Urząd Statystyczny Finlandii, www.stat.fi/index_en.html.
- Urząd Statystyczny Szwecji, www.scb.se/en/.
- World Economic Forum, www.weforum.org/reports.

Streszczenie

W niniejszym artykule zaprezentowano gospodarki Danii, Finlandii i Szwecji w okresie dekonjunktury w latach 2007–2012. Współczesny globalny kryzys finansowy ukazał szereg wyzwań oraz zagrożeń, wobec jakich stoją gospodarki narodowe. Kraje nordyckie charakteryzują się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz trwałą przewagą konkurencyjną. Pomimo że przebieg kryzysu w tych krajach był zróżnicowany i doprowadził do zakłóceń makroekonomicznych, przenosząc się na sferę realną, to wyniki gospodarcze krajów nordyckich na tle innych wysoko rozwiniętych gospodarek Unii Europejskiej były lepsze.

Słowa kluczowe: kryzys finansowy, kryzys gospodarczy, analiza porównawcza, kraje nordyckie, rozwój gospodarczy, konkurencyjność

Summary

The Global Financial Crisis in Denmark, Finland and Sweden

This paper explores the Nordic states (Denmark, Finland and Sweden) during the global crisis in the period 2007–2012. The Nordic states have a high rate of socio-economic growth and competitive advantage but Denmark, Finland and Sweden still experienced the global crisis.

However, the global financial crisis followed different paths in these countries. As a result, the economic effects of the crisis in Denmark, Sweden and Finland were better, compared to other advanced economies of European Union.

The aim of this paper is to present a comparative study of the reaction of the Nordic states to the financial crisis and the economic crisis.

Keywords: financial crisis, economic crisis, comparative study, the Nordic states, development, competitiveness

JEL: E60, G01, O52, P52